

2. Humanismista Suomen uusi kansallisaarre

Rea Auvinen

Elämme maailmassa, jossa ihannoidaan muun muassa talouskasvua, alati kehittyvää teknologiaa ja matemaattista osaamista. Viime vuosina tätä ajatusmallia on kylvetty ahkerasti myös lukio-opiskelijoihin lisäämällä pitkän matematiikan ja fysiikan painoarvoa. Vuodelle 2026 asetetut korkeakoulujen todistusvalintojen pisteytysmuutokset riistävänävät matematiikan aseman oppiaineiden ylipäällikkönä, mutta se tuskin vaikuttaa syvemmin yleisiin ajattelumalleihin yhteiskunnassamme. Humanismin päältä häpeilemättä kävelevät ja luonnontieteitä ylistävät asenteet ovat kyteneet jo monen vuosikymmenen ajan vaikuttaen muun muassa suomalaisten kielitaidon heikentymiseen. Voisiko Suomi kenties nostaa päätään humanististen tiedekuntien pioneerina ja luotsia humanismin arvostusta lähemmäksi sitä kultaista jalustaa, jolla se vielä 1900-luvulla komeili?

Luonnontieteiden ylivalta puhuttaa varmasti eritoten yliopistojen taukokuoneissa. Pirjo Hiidenmaa kirjoittaa kolumnissaan “Luovuutta ruokkivia opintoja tarvitaan juuri silloin kun rahasta on tiukkaa” (Suomen Kuvalehti 1.4.2021) siitä, kuinka Suomen yliopistojen humanistiset tiedekunnat ovat vuosien varrella pienentyneet merkittävästi. Sama ilmiö on surkastuttanut tiedekuntia myös maailmalla, eikä Suomi suinkaan painiskele asian kanssa yksin. En kuitenkaan usko, että ilmiön vaikutuksia on puntaroitu aivan loppuun asti valtion jakaessa tiedekunnille tukirahojaan. “Kielitaito, historian, uskontojen ja kulttuurien tuntemus, eettiset pohdinnat, väittelyn ja argumentoinnin taito, kirjallisuus sekä taito- ja taideaineet tukevat myös tasa-arvoista ja demokraattista yhteiskuntaa”, Hiidenmaa toteaaakin

kolumnissaan. Nykyisen länsimaisen yhteiskuntamme rakenteet ja demokratia seisovat monien pilareiden varassa, eikä humanististen tieteiden merkitystä niissä pilareissa tule vähätellä. Kun yhteiskunta rakoilee pandemian, inflaation ja sodan kynsissä, on humanismi tärkeä lääke rakojen paikkaamiseen. Hyppysellinenkin humanismia avaa ovia diplomaattiseen kanssakäymiseen, kulttuurierojen ymmärtämiseen ja yhdenvertaisuuden edistämiseen eri ihmisryhmien välillä. Myös Hiidenmaa kyseenalaistaa esimerkiksi rahan ja innovaatioiden merkityksen yhteiskunnassa, jossa ei ole humanististen alojen tuottamaa tärkeää osaamista, luovuutta ja ajattelutaitoa.

Vaikka myös lääketieteen ja biologian opiskelijat käyvät soveltavan etiikan kursseja ja suorittavat kieliopintoja, pitää tieteiden binäärinen jaottelu “koviin” eli luonnontieteellis-matemaattisiin ja “pehmeisiin” eli humanistis-yhteiskunnallisiin tieteisiin itsepintaisesti puoliaan. Tätä vastakkainasettelua suomalainen filosofi ja kulttuurivaikuttaja Eino Kaila kritisoi läpi elämänsä, etenkin keskeneräiseksi jääneessä teoksessaan “Hahmottuva maailma” (1992). “Jos filosofia ollenkaan on mitään, sen täytyy olla detaljitutkimusta aivan niin kuin kaikki muukin tutkimus, ja siksi se yhä enemmän muuttuukin”, Kaila argumentoi filosofian tieteellisyyden ja arvokkuuden puolesta. Filosofista ei suinkaan puhuta tieteiden äitinä turhaan, sillä antiikissa kaikenlainen pohdiskelu ja tutkimus lukeutui filosofian piiriin, aina biologiasta astronomiaan. Eri tieteenalat on kudottu kiinni toisiinsa langalla, jota terävimmätään kirurgin sakset eivät saa katki. Se tulisi muistaa aina: tieteenalat eivät ole syntyneet toisistaan erillisinä ja perusteellisesti eriarvoisina, eivätkä ne voi kukoistaa ilman toisiaan.

Helppokulkuisten siltojen rakentaminen eri tiedekuntien välille ei ole aivan mutkatonta. Uusliberalistinen keino vastata lähes ongelmaan kuin ongelmaan on sysätä vastuuta yksilön harteille. Kapitalistinen yhteiskuntarakenteemme seisoo kuitenkin monin tavoin humanististen alojen opiskelun tiellä, eikä yksilö suinkaan ole syyppä siihen. Siinä missä filosofi kykeni ennen elämään kirjoittamalla ja tutkimalla, riittää sama työ nyky-yhteiskunnassa hädin tuskin kahvipaketin ostamiseen – ainakin ilman kirjakauppoihin ostajaryntäystä tuottavaa bestselleriä. Suomessa tällaista nykyajan ranskalaista eksistentiaalista pidettäisiin myös todennäköisesti eräänlaisena hyvinvointiyhteiskunnan sosiaaliturvan varassa elävänä loisena. Se ei jätä paljoa tilaa itse tutkimustyölle varsinkaan, kun yliopistojen ja eri säätiöiden jakamat apurahat ovat kovin tiukassa. Markkinatalouden ylivoimalla on mielestäni siten isokin rooli humanistisen tutkimuksen arvokkuuden vähättelyssä ja sen tekemisessä jopa mahdottomaksi.

Ihmisyyden luovan pohdiskelun merkitystä ihmiskunnalle ei kuitenkaan voi mitata rahassa. Siinä missä luonnontieteet tarjoavat meille runsaasti tietoa todellisuudesta ja välineitä sen käsittelyyn, on humanistien tehtävänä pohtia muun muassa samaisen todellisuuden käsitettä ja luonnetta. Fysikaaliset ilmiöt toki tukevat tätä pohdintaa tiiviisti, mutta Kailan mukaan se yksinään ei riitä: tarvitaan inhimillisyyttä sekä luovuutta empiirisiä havaintoja täydentämään. Emme myöskään kykene refleктоimaan toimintaamme vain luonnontieteiden keinoin: eläinetiikka paljastaa epäkohtia lihantuotannossa, sukupuolentutkimus kertoo yhteiskuntamme sukupuolittuneista epätasa-arvoisuuksista, psykologia kielii ajattelumme negatiivisista vinoumista... Luonnontieteilijän pipetistä ei löydy sorrettujen

ihmisryhmien historiaa, kulttuurihistoriallisesti merkittäviä runokokoelmia tai vastauksia vaikkapa uskonnollisiin ristiriitoihin. Ne ovat kuitenkin tärkeitä palasia verkostossa, johon ihmiskuntamme hahmottama todellisuus tähtitaivaan kuvioiden tavoin kutoutuu.

Kaikkien ei tietystikään tarvitse viihtyä muinaisten kielten, politiikan teorioiden tai vanhojen runokirjojen äärellä, mutta on huomattava, että tulevaisuudessa tarvitaan muitakin osaajia kuin koneinsinöörejä, ydinfysikoita ja sydänkirurgeja. Myös heitä tarvitaan, mutta niin tarvitaan historioitsijoita ja kielitieteilijöitäkin. Ihmiskunta halajaa diversiteettiä metsän tavoin, eikä pihlajanmarjaa voi arvottaa mustikkaa paremmaksi yksin erilaisen maun perusteella. Kuten Hiidenmaa kolumnissaan kirjoittaa, “– – voisi haaveilla sellaisesta maailmasta, jossa humanistisia opintoja yhdistetään muiden alojen, esimerkiksi luonnontieteiden ja teknologian tutkintoihin.” Siitä minäkin haaveilen, tieteenalojen erottamattomuuden nimissä. Rohkeasta poikkitieteellisestä tutkimuksesta sikiää aivan uudenlaista luovuutta, josta yhteiskunta nauttii uusien ideoiden ja havaintojen muodossa. Kenties tällainen luovuus saa aikaan uutta talouskasvuakin niille, jotka sitä toivovat. Ennen kaikkea se kuitenkin auttaa meitä ihmisiä ymmärtämään toisiamme ja alati muuttuvaa maailmaa ympärillämme.

Yhteiskuntamme janoaa tuoreiden innovaatioiden ja teknologisen osaamisen lisäksi muun muassa filosofiaa, kielitaitoa ja taiteentutkimusta. Tekoälyllä, energiavoimaloilla ja hiukkaskiihdyttimillä ei tulevaisuudessa tee paljoakaan, jos tutkimus meistä itsestämme, ihmisyydestä, unohtuu. Luova ajattelu ei kasva petrialjoissa laboratorioissa, vaan se saavutetaan yhteisöissä monenlaisten

tieteiden ja taiteiden äärellä. Siksi Suomi voisi Kailan hengessä ottaa askeleen eteenpäin humanististen tieteiden saattamisessa takaisin luonnontieteiden rinnalle – se olisi kestävä sijoitus tulevaisuuden luovan ajattelun ja ihmisyyden rikastuttamiseen. Aikamme globaalit ongelmat aina ilmastonmuutoksesta nälänhätään ja sotaan eivät ratkea ilman humanistien apua, sillä ihmisyytemme kulkee käsi kädessä kaiken toimintamme kanssa. Humanismin latinankielinen termi ‘humanitas’ ei syyttä merkitse ihmisyyttä, ystävällisyyttä ja sivilisaatiota.

Itse valittu aineisto: Eino Kaila - Hahmottuva maailma (1992)